

стига до извода, че „българистиката се превръща във все по-важен фактор за социалистическата културна интеграция между Чехословакия и България“.

Възникването и развитието на историческата българистика разглежда Ч. Аморт, който подробно анализира дейността на К. Иречек, Й. Бидло, В. Добруски, М. Паулова, Я. Айснер, В. Фиала и др. В края на сборника е поместен списък за защитени докторски, кандидатски и дипломни работи в областта на българистиката.

Представеното издание е свидетелство не само за богатата и разнообразна българистична дейност в Чехословакия по случай 1300-годишнината от създаването на българската държава (нека споменем само „Речник на българските писатели“, чешки превод на „Записки по българските встания“, словашката антология на българската литературна мисъл и изданието „Янко Крал — Христо Ботев“, а така също и приведената през 1980 г. двустранна българо-чехословашка научна конференция, посветена на 130-годишнината на българистиката в Карловия университет). То е и доказателство за това, че научният интерес към националната ни история, към българския език и литература, към устното народно поетическо творчество и материалната ни култура от страна на чехословашките слависти предполага и изисква реципрочност и упорит труд от наша страна в полза на българската бохемистика и славистика.

Величко Тодоров

ROMAN IM GESPRACH, BEITRÄGE AUS SECHS SOZIALISTISCHEN LÄNDERN.

Herausgeber: Ilse Seehase und Dietmar Engler.
Mitteldeutscher Verlag, Halle—Leipzig,
1980. 392 S.

РАЗГОВОР ЗА РОМАНА. СТАТИИ НА ЛИТЕРАТУРНИ КРИТИЦИ ОТ ШЕСТ СОЦИАЛИСТИЧЕСКИ СТРАНИ.

Съставители: Илзе Зеехазе и Дитмар Ендлер.
Mitteldeutscher Verlag, Halle—Leipzig,
1980. 392 c.

Както се вижда от подзаглавието, книгата представлява сборник статии на литературни критици и литературоведи от шест социалистически страни. Материалите са общо 24 на брой, разпределени в четири големи раздела, които се предхождат от обширното и задълбочено типологично изследване на съветската литературоведка Ина Бернщайн „Динамиката в развитието на романа в социалистическите литератури“. Отделните статии са били вече публикувани, но това ни най-малко не снижава приноса и значението на книгата. Тя представлява пръв опит да се обединят и обобщат възгледите на литерату-

роведи от социалистическите страни. След като в ГДР това беше вече постигнато по отношение на романа в капиталистическите страни (вж. рецензия в сп. Литературна мисъл, 1981, кн. 2, за „Romane im 20. Jahrhundert. USA, England, Frankreich, BRD. Akademie-Verlag, Berlin, 1980), настоящата книга представлява закономерно и необходимо допълнение, запълвайки празнина в литературната критика на ГДР.

Литературните критици, на които е дадена думата в сборника, никога не са разговаряли на подобен форум. Тях ги свързва общата цел — да прочут какъв е приносът на романа за опознаване и художествено претворяване на социалистическата действителност. При постигането ѝ те открито сочат постиженията, проблемите и слабостите в развитието на този жанр. Обект на техните проучвания са художествени творби в социалистическите страни през 60-те и преди всичко през 70-те години.

Обобщаващо звено на сборника, което преосмисля и синтезира всичко, казано в отделните статии, е уводът от съставителите Илзе Зеехазе и Дитмар Ендлер. Дългогодишни преподаватели и научни работници в Лайпцижкия университет в областта на литературите на славянските народи (на чешки, словашки и български език), те изхождат от марксистските позиции на съвременното сравнително литературознание, за да обхванат както конкретните национални особености на отделните литератури, така и литературните взаимодействия. За тях социално-икономическата структура на обществото определя функцията на изкуството и литературата. Оттук правилната им констатация, че разглежданите в книгата национални литератури — полска, унгарска, чешка, словашка, румънска, българска, — които са притежавали изключително специфични черти в навечерието на социалистическата революция, проявяват днес общи черти — факт, дължащ се както на аналогични процеси в обществото, така и на взаимния литературен обмен в световен мащаб. Пролитчава компетентността на съставителите, които обясняват редица еднаквости на отделните литератури чрез сходната предистория на тези народи. Макар и с различна традиция в отделните страни, романът в тях се заражда с известно казъснение и в тясна връзка с националноосвободителните борби, завършили за сърби, румънци и българи едва през XIX в., а за чехи, словаци, поляци и за повечето от народите на Югославия чак след Първата световна война. При условията на чуждо владичество литературата изпълнява особено важни задачи от национален мащаб: тя се явява форма на съществуване за общественоста в съответната поробена страна; тя компенсира липсата на свободни политически и възпитателни трибуни; от писателя като изразител на национално-революционните възгледения се изисква отговор на актуални за нацията въпроси

от което произтича и особено издигнатата му роля в обществото.

Като вземат пред вид тези важни особености на възгледаните литератури, авторите на предговора определят и някои от общите черти на тези литератури — обществена ангажираност, връзка с народа, силен интерес към социалните условия на съществуване на народа и особено на селските маси и към значими в национално отношение исторически сюжети. Импералистическата криза на културата в началото на века слабо и в притъпена форма засяга тези литератури. На базата на националнореволюционни традиции и на разграничаване от националошовинистични стремежи в някои страни след Първата световна война и Октомврийската революция социалистическото направление в литературата придобива национална значимост, така например в България и Чехия.

Отчитайки, че съществуващите традиции оказват влияние върху литературата и след Втората световна война, авторите на предговора обръщат внимание на значителните национални различия в литературното развитие на съответните страни. Тук те отново се придържат към конкретната социална и историческа действителност, която обективно е определяла националните особености в развитието на страните и културата им. Като предпоставки за различията се сочат: различното състояние на литературата преди започване на истинското национално развитие, конкретните условия на чуждо владичество (така османското феодално робство на Балканите е една несравнимо по-голяма пречка за културно развитие, отколкото по-прогресивната в социално-икономическо отношение монархия на Хабсбургите!), социалният произход на писателите.

Условията на дългото национално потисничество правят писателите изразители на даващите тон групи и слоеве в национално-освободителните борби. Редица писатели в Полша и Унгария произлизат от национално осъзнатата аристокрация или също в Полша и Унгария, но и в Чехия — от градските слоеве. Това обективно разделение на обществото дава отражение и върху търсенето на съответните сюжетни конфликти и развитието на обществения роман. Там, където подобно разделение на обществото още липсва — както например при българи, сърби и словаци, писателите произхождат предимно от селските слоеве и предпочитат да пишат народни епоси вместо романи. Поради това например в България фолклорните и баладичните елементи в творчеството на писателите допринасят за развитието на романа или му придават специфични национални черти. Въпреки това именно скъсването с описателното представяне на нрави и обичаи от патриархално-селски мирогледни позиции е основна предпоставка за разцвета на социалистическия реалистичен обществен роман в България през 50-те години. Същевременно това е и условие,

за да може през 60-те и 70-те години прозата вече от позициите на зрялото социалистическо общество отново да се потопи в сферата на народния бит и да почерпи картини, мотиви и легенди от народното творчество.

Интересно и същевременно марксистки обосновано двамата съставители обясняват признатия от всички представени критици разцвет на романа през 60-те и 70-те години: неговото обновление, търсенето на нови сюжети и стремежа към намиране на по-широки хоризонти. Този процес според тях не може да се обясни само с опростената формула за „преодоляване на схематизма и догматизма“ в литературата. Това „би противоречало на самата логика на литературния процес, която реално осигурява узряването на определени художествени решения едва в определени исторически моменти“. Авторите, базирайки се на обобщения от тях материал на 17 литературни критици, намират истинската причина за новите пътища на романа през 60-те години в закономерното историческо развитие на социалистическите страни през този период: социалистическите производствени отношения са победили и обществото се развива на тяхната основа. Социалните и идеологическите процеси протичат в други измерения и направления. На преден план излизат индустриализацията, урбанизацията и научно-техническата революция, които навлизат в ежедневието и в които литературите на бившите аграрни страни откриват революционното преобразуване на стария, отживял начин на живот. На усложнената действителност литературата отговаря с разнообразие от изразни средства и форми: от романа в първо лице през творби с фолклорна, митологична или фантастична метафоричност до документалната проза. „Литературата открива по нов начин човека.“

Тук авторите на предговора се намесват с реторичния въпрос: литературите изпълнили ли са задачата си? Основание те намират в наблюденията на някои литературни критици (по-специално от Полша и Унгария), които изказват мнение, че литературата е разочаровала, че действителността се е оказала несравнимо по-богата и многообразна в сравнение с литературата, че романът през 60-те години е обещавал повече, отколкото е можел да осъществи през следващото десетилетие. Изглежда, че, от една страна, желанието да се увеличи интензивността на художественото пресъздаване и изискването за пълно отражение на обективната действителност, от друга, стигат до противоречие помежду си в определен момент от развитието. И авторите заключават: подобна ситуация на „дат“, на задънена улица се наблюдава към края на 60-те години в някои социалистически литератури.

За да отговорят на този въпрос и на редица повдигнати проблеми, съставителите съзнателно поставят на първо място в книгата студията на съветската литературоведка Ина

Бернщайн (публикувана за пръв път в книгата „Общие и особенные в литературных социалистических стран Европы“. М., 1977). В нея са направени редица типологични аналогични аналогии и сравнения, които допринасят за правилното и целенасочено вникване в проблематиката. Същевременно се правят полезни паралели със съветската литература, което несъмнено обогатява изходните позиции на читателя.

Не е безинтересно да видим как съставителите са групирали доста големия брой статии. Основен принцип за тях е не чисто националните особености, нито пък хронологията на изследваните романи, а основната идея, лейтмотивът в няколко статии. След споменатата студия на И. Бернщайн, която заедно с предговора определя проблематиката и очертава граници и възможности на подобно изследване, е поместен разделът, който характеризира романа в социалистическите страни през последните десет години „... под аспекта на по-широки исторически измерения“. Останалите статии са включени в три раздела, които третираат отделни черти или група характерни особености и проблеми на романа в отделните социалистически страни: „Нашите предци в нас...“, „Започваме да се движим в ритъма на нашето време“ и „Герой — съзнание — битие“. Според нас особено важна роля в дискусията играят двата български материала. Тяхното възлово място се определя от значимостта на повдигнатите от тях проблеми и широчината на застъпваните възгледи. „Съвременен роман и национален живот“ от Боян Ничев и „Към нов социален роман“ от Светлозар Игов, макар и да третираат основно конкретни процеси в съвременната българска литература, засягат и общовалидни тенденции на литературата в световен мащаб, чрез които се определя мястото на романа в съзнанието и духовното израстване на народа и отношението между общото в литературния процес и отражението му в национален мащаб.

Чрез книгата авторите и съставителите изпълняват според нас успешно задачата да запознаят обществеността в ГДР с дискусията върху романа в няколко социалистически страни в Европа и същевременно да събудят интереса у читателската публика към тези литератури, много творби от които са вече преведени на немски език. На мнение сме, че тази книга допълва споменатия преди

сборник с материали за романа в капиталистическите страни и така читателят в ГДР заедно с няколко книги върху съветската литература получи възможността да се запознае задълбочено с основните течения, дискусии и проблеми на романа в почти световен мащаб. В тази връзка се натрапва констатацията, че в България все още липсват подобен род книги, които или да обединят трудове на различни по народност литературни критици, или да съдържат сравнително изследване на съвременната българска литература с други литератури на социалистически и капиталистически страни. Всеизвестен факт е, че българската литература завоюва през 70-те години значителни успехи. Л. Левчев определи: „Характерно за нашата най-нова белетристика е по-дълбокото проникване у човека, в неговия вътрешен свят. А това е общо достижение и степен на развитие на социалистическия хуманизъм“ (Лит. фронт, 10. IV. 1980). Тук се крие изходната точка за сравнение с други литератури, като се вземе пред вид типичното за българската литература развитие през последното десетилетие, което според Б. Ничев представлява синтез на двете начала — търсене на човешката личност и съдба в тясна зависимост от историческата и социалната определеност, от една страна, през 50-те години, и подчертаното антропоцентрично гледище и откриване на пътя от човека към историята, от друга страна, през 60-те години. Подобно изследване не само би обогатило българския читател с критично познание за другите литератури, но би и доизяснило мястото на българската литература, в случая на българския роман, сред цялостното развитие на социалистическия реализъм и сред световната литература. Много добро начало за решаване на тази задача постави книгата със съставител Боян Ничев „Проблеми на сравнителното литературознание“. Построена на широк сравнителен материал от славянските и южнославянските литератури, тази книга със статии на наши видни литературни критици, слависти, изкуствоведи и др. изучава мястото на българската литература в по-широкия контекст на европейските литератури, исторически и развой в сравнение с други славянски народи, типичните черти на българския роман, както и някои типологични аналогии между български и чужди писатели.

Веселин Ванорджиев

SOMMAIRE

Cent ans de la naissance de Boïan Pénev

Elka Constantinova — L'oeuvre immortelle de Boïan Pénev	3
Panko Antchev — Boïan Pénev	9
Christina Balabanova — Boïan Pénev et la pensée bulgare comparative	18
Ivan Radev — Boïan Pénev et Jovan Skerlić	27

Tzvetan Todorov — Trois conceptions au sujet du langage poétique	47
Raya Kountcheva — Chœurs et métrique populaire	59
Bisserka Ratcheva — Directions à la réception de la littérature allemande chez nous au début du siècle	77
Nadejda Andréeva — In memoriam Pénio Roussev	93
Pénio Roussev — Stanislav Przybyszewski sur la scène bulgare	95

Problèmes de la traduction poétique

Jeanne Nikolova-Galabova — „Faust“ de Goethe dans la traduction de Krestiou Stanichev	102
---	-----

Communications scientifiques

Magdaléna Chichkova — Tiré de l'héritage manuscrit de Nicolas Vaptzarov (le Carnet quadrillé)	122
Christo Yordanov — Les fragments de Spass Kraleviski	142

A travers la presse littéraire

Lu dans les revues littéraires de Hollande, France, Italie et du Cuba	152
---	-----

Revue

Ghéorghî Ghetov — „Bulgaristique et bulgarisants“, recueil de textes	159
Vélitchko Todorov — „Dějiny bulgaristiky na univerzitě Karlovy v Praze. Práce z dějin slavistiky VIII“	161
Vesséline Vapordjiev — „Roman im Gespräch. Beiträge aus sechs sozialistischen Ländern“	163

СП. „ЛИТЕРАТУРНА МИСЪЛ“ ПРИЕМА ЗА ПУБЛИКУВАНЕ СТАТИИ С ОБЕМ
ДО 40 СТАНДАРТНИ МАШИНОПИСНИ СТРАНИЦИ. РЪКОПИСИ, НАДВИШАВАЩИ
ТОЗИ РАЗМЕР, НЕ СЕ РАЗГЛЕЖДАТ ОТ РЕДКОЛЕГИЯТА

Адрес на редакцията: сп. „Литературна мисъл“. ул. „Чапаев“ 52,
бл. 9, 1113 София, тел. 73-31 (вътр. 39-94)

© Институт за литература
при БАН
1982
c/o Jusatour, Sofia

Технически редактор *К. Иванова*

Далена за набор на 16. III. 1982 г.

Печатни коли 10,38

Подписана за печат на 25. V. 1982 г.

Издателски коли 13,45

Тираж 1640

Коректор *Е. Котева*

Формат 700/1000/16

Изд. индекс 8755

Печатница на Издателството на Българската академия на науките
1113 София, ул. „Акад. Г. Бончев“

Поръчка № 215